

De kristne i Marokko

Af Eva Bernhagen

Min artikel om de kristne i Marokko er skrevet på baggrund af et møde, som vi havde med en katolsk

Den katolske Katedral Saint Pierre i Rabat

præst efter at have deltaget i en gudstjeneste i Saint Pierre katedralen i Rabat søndag d. 18. april.¹ Père André Joguet, som præsten hedder, er vicaire général for ærkebiskoppen over Rabat Stift, dvs. han agerer på vegne af biskoppen, når denne er fraværende.

Med sin funktion som højre hånd for lederen af den romersk-katolske kirke i Marokko udtaler Père André sig generelt om situationen blandt de kristne, men har først og fremmest kendskab til menigheden i Rabat, hvor han bor. På Al-

Akhawayn universitetet i Ifrane talte vi med den amerikanske universitetspræst Karen Smith, som holdt oplæg for os om sit arbejde med at skabe bevidsthed om religion og tro blandt de studerende. Det er mine indtryk fra disse to møder med kristne udlændinge i Marokko, som danner baggrund for nedenstående.

Hvem er de kristne i Marokko?²

Med udgangspunkt i menigheden ved Saint Pierre katedralen i Rabat kan vi fastslå, at der er 5 forskellige grupperinger blandt kirkegængerne: Den mest markante gruppe udgøres af unge afrikanere fra forskellige lande syd for Sahara. Disse er kommet til Marokko for at studere ved universiteter, læreanstalter og colleges. De er den største gruppe blandt gudstjenestedeltagerne.

Dernæst er der "Pied-Noir", dvs. franskmænd, som er født og opvokset i Nordafrika, og som derfor er 2. generations franskmænd. Til denne gruppe hører også en del italienere, spaniere og sicilianere.³ Så er der de mennesker, som er udstationerede i Marokko af arbejdsmæssige årsager, de såkaldte "expats." Af disse er tyskerne, belgierne og englænderne de største grupper. Immigranter, som primært er unge børnefamilier på vej til Europa, er den 4. gruppe. Disse er indvandret fra regionerne i Afrika syd for Sahara i håb om at få et bedre liv, og de lever i stor fattigdom i Marokko. Den sidste og mindste gruppe tæller de europæiske kvinder, som har giftet sig med muslimske mænd og bosat sig mere eller mindre permanent i Marokko. Deres børn er blevet muslimer. Selvom disse kvinder er et fåtal, ønsker de at holde fast ved deres tro, og de er dermed en vigtig gruppe at være kirke for, mener Père André.

Menigheden i katedralen ved gudstjenestens begyndelse

At majoriteten af kirkegængere ved messen i Saint Pierre katedralen var afrikanere, så vi med egne øjne. Og vi oplevede også, at gudstjenesteformen havde et stærkt afrikansk islæt. Præsten som varetog gudstjenesten, Prêtre Nymphas, som vi hilste på, kommer fra Benin. På spørgsmålet om, hvordan Père André som franskmænd og europæer har det med at få den katolske messe afrikaniseret, trækker han på skuldrene og

¹ Saint Pierre katedralen er hovedsæde for den romersk-katolske kirke i Rabat stift. Katedralen blev indviet som bispesæde af pave Pius XI d. 2. juli 1923, og siden indviet som ærkebispesæde af pave Pius XII d. 14. september 1955. Den fungerende ærkebiskop er Vincent Landel, som blev udnævnt i 2001.

² Det anslås at der i alt er ca. 20.000 katolikker i Marokko.

³ Pied-Noir ("Black-Foot") var oprindeligt betegnelsen for franske kolonister i Algeriet før uafhængigheden i 1962. Primært gik franskmændene under betegnelsen, men også andre af europæisk oprindelse blev kaldt "Pied-Noir", eksempelvis de sefardiske jøder, spaniere, italienere og maltesere, som var født i Algeriet. I 1962 udgjorde Pied-Noir ca. 10 % af befolkningen.

svarer, at sådan er omstændighederne nu engang i Marokko. De afrikanske katolikker udgør majoriteten af menigheden ved Saint Pierre, og det ville være underligt om ikke det kom til udtryk i messen. For 10-15 år siden var det svært for europæerne at tilpasse sig, men nu har de for længst vænnet sig til det afrikanske element i gudstjenesten. "Det er ligesom den filippinske menighed i Casablanca⁴," fortæller Père André, "de har en gudstjenesteform som adskiller sig markant fra den afrikanske, og det er pga. den filippinske majoritets indflydelse."

Mødet mellem religionerne

Père André fortæller os, at han dagen før er blevet interviewet til de marokkanske medier om sin vurdering af den religiøse tolerance eller mangel på samme i landet. Havde det været for 30 år siden, ville hans kommentar til dem være, at Marokko

var et godt sted for kristne og jøder at bo, at dialogen imellem forskellige grupper trivedes, fordi der er religionsfrihed.⁵

Père André sammen med gruppen fra IKS (fra venstre: Lissi Rasmussen, Sabeen Choudhry, Niels Tvilling, Safet Bektovic, Aminah Tønnsen, Naveed Baig, Christa Herum og Eva Bernhagen)

Men dialogen imellem de forskellige trossamfund og grupper har trange kår for tiden. Der ikke er et ordentligt grundlag for dialog tilstede, og det skyldes til dels at de kristne intellektuelle i Marokko, som kunne have interesse for at mødes på tværs af kultur, religion og livsholdninger, i stor udstrækning er rejst fra landet. Denne holdning finder vi også hos formanden for det jødiske museum i Casablanca, Simon Levy, som fortæller, at det jødiske samfund i Marokko har gennemgået en stor udvandring efter staten Israels oprettelse.⁶ "De jøder, som er blevet tilbage, er blevet for gamle og har ikke længere motivationen for at gå i dialog med kristne eller muslimer", siger han.

Père André mener desuden, at det interreligiøse møde har meget svære betingelser i Marokko pga. regeringens politik. "Som kristen føler jeg, at jeg har et Damokles' sværd hængende over hovedet." Mission er forbudt ved lov⁷, og derfor er der en hårfin grænse for, hvad den katolske præstestand kan engagere sig i af interreligiøse aktiviteter. Père André giver et andet eksempel: "hvis jeg bliver kontaktet af en studerende, som ønsker information om den katolske kirke i Marokko, kan jeg få problemer, fordi det at give oplysninger om den kristne kirkes historie kan opfattes som mission." Vi begynder at forstå, hvor kompliceret situationen er.

"Mission er forbudt ved lov, men det virker som om den lov kun gælder en vej", tilføjer Père André, "for nogle af de afrikanske studerende oplever et pres fra deres omgivelser i form af spørgsmål om hvorfor de ikke er muslimer, osv."

Père André mener at spore 3 forskellige holdninger i forholdet mellem de muslimske marokkanere og de kristne:

1: Jeg tolererer dig, fordi du er der. Som en tandpine eller et nødvendigt onde.

⁴ Menigheden ved Notre Dame de Lourdes i Casablanca.

⁵ Landets forfatning sikrer religionsfrihed, men regeringen pålægger de kristne visse restriktioner. Generelt er de religiøse minoritetssamfund under forskellige grader af opsyn.

⁶ Det 2000 år gamle jødiske samfund i Marokko bestod før 2. verdenskrig af en kvart million jøder. I 1948-57 udvandrede 567.000 sefardiske jøder fra især Marokko, Yemen og Egypten til Israel. I dag anslås det at der er ca. 5.000 jøder, som primært bor i områderne omkring Rabat og Casablanca.

⁷ I henhold til artikel 220 i straffeloven er ethvert forsøg på at hindre en eller flere personer i at udøve sin religiøse overbevisning ulovlig og straffes med 3 til 6 måneders fængselsophold eller en bøde. Den samme straf kan tilfalde "enhver, som forsøger at få en muslim til at tvivle i sin tro på Gud eller som forsøger at omvende ham eller hende til en anden tro."

2: Jeg respekterer din ret til at være her, og vi kan eksistere side om side, hver på sit område, uden at have fællesskab med hinanden.

3: Jeg sætter pris på dig, og jeg værdsætter dig, fordi du er anderledes. Din tilstedeværelse er berigende for mig.

I den første attitude er der tale om, at man lever adskilt, i parallelle verdener, uden interesse for hinanden. I den anden indstilling er der respekt for og en vis opmærksomhed på den anden, uden at man dog bevæger sig ind på dennes banehalvdel. I det sidste synspunkt ligger en holdning af gensidig anerkendelse, som måske fører til en positiv oplevelse af, at vi som kristne og muslimer kan gå ud og udrette noget sammen til berigelse af vores fælles liv i Marokko. På det officielle plan er der ingen religionsdialog⁸ imellem den muslimske majoritet og det kristne mindretal. Men mødet imellem mennesker af hver sin tro finder sted. Det foregår for det meste i privat regi, som f.eks. i samtalen mellem de to familier, der bor i samme boligkarré i Rabat.

Mission og udvisning

Den fredelige sameksistens imellem muslimer og kristne i Marokko er imidlertid truet pga. visse evangeliske bevægelers tiltagende missionsvirksomhed igennem det sidste årti. Det drejer sig om udenlandske evangeliske kristne, der kommer til landet med det formål at grundlægge menigheder.⁹ Deres målgruppe er den del af befolkningen, som lever i social og økonomisk fattigdom. De henvender sig især til marokkanske børn og unge, som ikke er stærke nok til at sige fra. Dette har medført, at der er en del muslimer, som er konverteret,¹⁰ og 7.000 ulema (religiøse lærde) har efter en konference udsendt et åbent brev adresseret til den marokkanske konge, Mohammed d. 6., hvori de udtrykker deres fulde støtte og stolthed over myndighedernes tiltag for at standse de kristne missionærer.¹¹ Landets forfatning erklærer Islam for statsreligion og udnævner desuden kongen, som nedstammer fra profeten Muhammad i lige linje, til "Amīr al-Mu'minīn", "de troendes leder"¹², hvis ansvar det er at sikre og opretholde respekt for islam i Marokko. Brevets henvendelse til den marokkanske konge er en påmindelse om dennes funktion som religiøst og spirituelt overhoved for landets befolkning. Som sådan er han forpligtet på at bevare den muslimske identitet hos landets 31,5 mio. muslimer, næsten 99 % af befolkningen.

Den marokkanske regering går for at være forholdsvis liberal i forhold til religionsfriheden for udenlandske statsborgere. For marokkanerne selv er situationen mere kompleks. "De kristne marokkanere lever mere eller mindre under jorden", konstaterer Jean-Luc Blanc, leder af Den Evangeliske Kirker i Marokko, som samler de officielle, anerkendte protestantiske trossamfund i landet.¹³

---

⁸ Der er GRIC – Groupe de Recherches Islamo-Chrétien, som er engageret i religionsdialog i Marokko. GRIC fungerer uafhængigt af den katolske kirke og består primært af universitetsfolk og præster, der samtaler på et akademisk niveau. De afholder ikke egentlige aktiviteter. GRIC findes i Rabat, Tunis, Beirut og Paris. Se www.gric.asso.fr for videre info.

⁹ Primært fra USA og Europa.

¹⁰ Ifølge artiklen "Not so bad for non-Muslims in Morocco" af Mohsine El Ahmadi fra januar 2010 er 5.000 muslimer konverteret til kristendommen over en periode på 5 år.

¹¹ Aviserne "Aujourd'hui Le Maroc" og "Le Soir" fra tirsdag d. 13. april 2010 skriver om dette åbne brev under overskrifterne "7.000 ouléma qualifient le prosélytisme chrétien de terrorisme religieux" og "Prosélytisme – 7.000 religieux dénoncent."

¹² Kalifferne blev ofte i deres samtid kaldt for Amīr al-Mu'minīn, Imam al-Ummah, Imam al-Mu'minīn, som oversat fra arabisk betyder "de troendes leder".

¹³ Citatet er gengivet i en artikel i Kristeligt Dagblad fra 26. april 2010.

Da vi var på besøg på universitetet i Ifrane, fortalte universitetspræst Karen Smith om en udvisningssag, der netop havde verseret. 20 medarbejdere fra et børnehjem i landsbyen Ain Leuh¹⁴ var blevet udvist fra Marokko i løbet af få dage, fordi myndighederne mente, at de drev mission. Det var en meget ulykkelig situation, da familier blev splittede, og børnehjemsbørnene igen oplevede at blive forældreløse. Med undtagelse af en katolsk præst fra Egypten var det udelukkende medlemmer af protestantiske trossamfund, som blev sat på porten. Og da vi spørger Péré André om hans syn på sagen, lyder hans forklaring, at børnehjemsarbejderne er blevet udvist, fordi de ikke har haft nogen forbindelser til den etablerede kirke i Marokko. Man har dog fra katolsk side rettet henvendelse til den marokkanske regering for at få en forklaring på den egyptiske præsts udvisning, men har endnu ikke modtaget svar. Kirkeleder Jean-Luc Blanc mener, at missionærerne skader de officielle kristne trossamfund, fordi de ofte fremstiller deres mission som en kamp mod islam. De protestantiske kirker lægger derfor også afstand til de evangeliske missionærer.

Både de katolske og de protestantiske kirkesamfund er imidlertid berørt af sagen med udvisningerne, og man har lavet en fælles udtalelse, hvori man kritiserer myndighedernes seneste offensiv mod de kristne: "Vi er overraskede over de metoder, der tages i brug. Og vore tanker går til det kristne mindretal i Marokko, som føler sig chikaneret," lyder det i pressemeddelelsen.¹⁵

Kongens far, den tidligere kong Hassan d. 2., (1961-99) blev af eftertiden kritiseret for at have været pro-vestlig pga. sit samarbejde med USA. På den baggrund hævder nogle, at udvisningerne finder sted for at signalere en kursændring i forhold til den tidligere politik, hvor landet fremstod som USA's allierede i Nordafrika og især under Bush-regeringen lukkede dørene for de amerikanske missionærer. Andre eksperter mener snarere, at offensiven mod de kristne, både i form af udvisninger, men også i form af det åbne brev til kongen, er en gestus til Marokkos islamiske opposition.¹⁶ Man ønsker dels at markere sig i forhold til resten af den arabiske verden, dels ønsker man at signalere til visse religiøse grupperinger i landet, at man ikke tolererer nogen form for kristen mission.

Dialog på universitetet

Ifølge universitetspræst Karen Smith fra Al-Akhawayn universitetet¹⁷ er det muligt at skabe et både økumenisk og interreligiøst miljø der. Der er ikke tale om, at der er en egentlig kirke på universitets grund. Man låner lokaler og mødes og tilbeder sammen; ortodokse kristne, katolikker og protestanter. Nogle få nonner fra ordenen Jesu små søstre¹⁸, som bor og arbejder forskellige steder i Marokko, deltager også i de økumeniske andagter, som afholdes regelmæssigt.

Ifrane Universitet

Af hensyn til sameksistensen på stedet opfordrer man de kristne studerende, som primært kommer fra USA og Frankrig, til at studere basis-islam, sådan at de studerende har forkundskaber for at kunne tale sammen.

¹⁴ Det drejer sig om børnehjemmet "Village of Hope," som ligger i Mellem Atlas. Børnehjemmet husede 33 børn, hvoraf nogle af børnene har boet der siden dets oprettelse i 2000.

¹⁵ Samme artikel i Kristeligt Dagblad

¹⁶ I løbet af de seneste 15 år har islamiske partier som eks. sheik Yassin PJD- parti haft betydelig fremgang i Marokko. Her ses kongen både som politisk og religiøs leder.

¹⁷ Al-Akhawayn universitetet ligger i byen Ifrane, en halv times kørsel fra storbyen Fés.

¹⁸ Jesu små søstre er udsprunget af munkeordenen Jesu små brødre, der er grundlagt i starten af 1900-tallet af franskmænden Charles Foucauld, om hvem det siges at han fandt Gud i mødet med de ikke-kristne ørkenfolk i Sahara.

For universitetspræsten handler det om at skabe et fælles udgangspunkt til at mødes på tværs af de forskellige etniske, sproglige og religiøse grupperinger.¹⁹ Til det formål har man oprettet dialoggrupper, hvor man i fællesskab læser bibel- og Korantekster. Her er det vigtigt med et trygt fællesskab, hvor de studerende kan udtrykke deres spørgsmål, tvivl og anfægtelser over deres tro samt give dem en chance for at opleve den interreligiøse dialog. Dialoggrupperne har været det mest succesfulde og besøgte

projekt, og initiativet til det blev taget af nogle marokkanske studerende.

Desuden arrangerer man "interfaith lunches", som universitetets Imam Sliman Khanjari og Karen Smith begge deltager i. Derudover laver man fra universitetets side hjælpearbejde blandt lokalbefolkningen, eksempelvis blandt sårbare grupper som fattige hyrder og døve børn.²⁰

Matthew, en kristen studerende fra USA, fortæller os i sit oplæg, at han ser sig selv som "fredstifter" i Marokko, og henviser til Jesu ord i bjergprædikenen i Matthæusevangeliet. Han bruger også vendingen "Islam is our family," og det synes jeg viser den fortrolighed og intimitet, som man har opnået med hinanden på Al-Akhawayn. Imam Khanjari, som vi også mødte under vores besøg, indleder sin præsentation med at citere det Koranvers, hvor der står: "De troende er brødre, så skab forlig mellem jeres to brødre! Frygt Gud! Måske finder I barmhjertighed!"²¹

Imamen fortæller os endvidere, at man under Hamidi-kongedømmet i Al Andalus i 1200-tallet anvendte analogier og logik i den interreligiøse samtale, og ikke Koranen eller hadith. Han runder sit oplæg af med at minde om den marokkanske konges titel som "Amīr al-Mu'minīn", "de troendes leder", og imamen mener således, at kongens funktion som religiøst og spirituelt overhoved ikke kun omfatter muslimerne i Marokko, men også kristne og jøder.

Fremtiden for de kristne i Marokko

Det er tydeligt at de kristne, som vi har mødt i Marokko, ikke ser sig selv som marokkanske kristne men som kristne udlændinge i landet. Og man kan spørge, om den kristne kirke i Marokko på sigt kan være tjent med at den intet har at gøre med marokkanerne, og med at der ikke sker nogen udveksling imellem den kristne minoritet og majoritetsbefolkningen andre steder end hjemme i boligkarreen.

Selvom dialogen imellem muslimer og kristne ikke trives, har jeg ikke fået indtrykket af, at den katolske kirke oplever sig selv som presset. De katolske kristne har eksisteret i Marokko i flere århundreder, og deres plads er derfor sikret. Man opsøger ikke som sådan andre kirkesamfund for at lave samarbejde, men holder sig mest for sig selv. Der er intet økumenisk samarbejde eller fællesgudstjenester, andet end de andagter, som afholdes på Al-Akhawayn universitetet. Péro André har fortalt os, at der kun findes ca. 2000 ikke-katolske kristne i Marokko, som er forsamlede i mange små menigheder. De er meget forskellige, og har derfor svært ved at samarbejde indbyrdes, er hans indtryk. En undtagelse var dog i tiden med de mange udvisninger, hvor indenrigsministeriet bad den katolske og den protestantiske kirkeleder om at lave en fælles erklæring, som understreger religionsfriheden i Marokko.²²

¹⁹ Der undervises på arabisk og på engelsk på Al-Akhawayn, derfor er de to sprog de mest benyttede.

²⁰ For mere info om universitetet se deres hjemmeside: www.aui.ma

²¹ Sura 49, vers 10. Oversættelsen er Ellen Wulffs fra 2006.

²² Samme erklæring blev censureret af den marokkanske presse.

Der er dog en gråzone i den katolske kirkes arbejde, som de marokkanske myndigheder kan slå ned på. Og det er de mange immigranter fra Afrika syd fra Sahara, som henvender sig til den katolske kirke i de byer, som de lander i. Herom fortæller P re André: "Normalt er det forbudt at hjælpe immigranter, fordi de er her illegalt, men regeringen ser igennem fingre med det, og vi hjælper derfor disse mennesker, hvis de selv opsøger os."

Dette hjælpearbejde, som i høj grad kan opfattes som mission, kan kun lade sig gøre, fordi immigranterne ikke er muslimer. I hvert fald ikke på papiret.

Fremtidsudsigterne ser ikke just gunstige ud for den katolske kirke, da den ingen chancer har for at få tiltrukket nye kirkegængere, og med tiden vil den katolske menighed højst sandsynligt svinde endnu mindre ind, efterhånden som de sidste "Pied-Noirs" d r.

Den eneste potentielt voksende gruppe af kristne er de studerende fra Afrika syd for Sahara, og de skal vælge at bosætte sig permanent i Marokko i stedet for at rejse efter endt uddannelse, hvis menigheden skal få fornyet liv.

Det er en anden sag med de "nye" kirker, der beskrives som aggressive i deres mission og som oplever at blive bekæmpet af myndighederne. Disse kirker eller bevægelser er den katolske kirke hele tiden nødt til at tage afstand fra. Det samme gælder for den etablerede protestantiske kirke, som virker mere aktive i forhold til at ville skabe en interreligiøs dialog i landet. Kirkeleder Jean-Luc Blanc definerer forskellen mellem at missionere og at være et kristent vidne i en nyligt skrevet artikel. Hans hypotese er, at enhver meddelelse af den kristne tro ikke er mission, men tværtimod per definition det modsatte. Blanc inddrager filosofen Søren Kierkegaard, som hævdede at kristendommen er en eksistentiel meddelelse, der altid stiller den troende overfor et paradoks. Troen på Jesus Kristus er det absolutte paradoks, som ikke lader sig kommunikere imellem mennesker på almindelig vis, hverken i tale eller samtale. Tro er i sig selv en dialektisk beslutsomhed og opstår altid i det enkelte menneske.

Blanc skriver konkluderende: "At nægte at omvende en anderledes troende er ikke det samme som at nægte at vidne om sin tro."²³ Artiklen må givetvis ses som en skarp kommentar til de missionerende bevægelser i Marokko, som g r det svært at være kirke i et land, hvor minoriteterne i forvejen har begrænsede rettigheder.

---

²³ Artiklen, hvis titel er "Pros lytismes," blev lagt ud på GRICs hjemmeside d. 1. juni 2010. Jean-Luc Blanc er mangeårigt medlem af GRIC.